

РОЗДІЛ 1. ЕСТЕТИЧНІ ВИМІРИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

ЕСТЕТИКА І ЕТИКА ЗАПОЧАТКОВУЮТЬ ЛЮДСЬКУ ДУХОВНІСТЬ

Естетика — давня філософська наука (із часів Арістотеля й Платона як мінімум), все ж її предмет суттєво змінився з часу Гегеля. Якщо древні елліни трактували її як науку про прекрасне, чи про естетичне, почасти як науку про закони художньої творчості, Гегель у першому томі «Естетика» наголосив, що це наука про почуття людини, підтримавши філософа О. Баумгартена, який у 1735 році видав книгу «Естетика». Відповідно науковці кінця ХХ ст. додали, що це наука про становлення й розвиток людських почуттів, їх зумовлюючий вплив та вияв в усіх сферах людської життєдіяльності та життєтворчості, зокрема науці, мистецтві, політиці, ідеології, освіті, в усіх видах людської праці тощо. Категоріальний світ почуттів фіксується тріадою: прекрасне — потворне, піднесене — низьке, трагічне — комічне, тобто позитивному й негативному варіантах.

У такому контексті предметний метод естетики та етики може прислужитися педагогіці як науці про освіту й виховання. Щоправда, етимологія слова «педагогіка» у перекладі з давньогрецької дещо інша ніж вживається в нинішньому науковому трактуванні. «Учитель» — той, хто веде за руку. «Педагогіка» — майстерність ведення за руку (відсилаємо до українського словника іншомовних слів). Якщо остання інтерпретація буде означена предметом педагогіки, тоді зовсім по-іншому виглядатиме педагогічна наука, а її складові: історія, теорія, методика, дидактика, замість самостійних наукових сфер педагогіки, позбавлених психологічного чинника взаємодії двох суб'єктів, будуть допоміжними у проектуванні основи педагогіки — педагогічної дії вчителя, що базується на трьох психологічних чинниках: інтелекті, афекті та волі. Справжня педагогіка — це психологія в дії.

Суттєву роль у педагогіці відіграють естетичні начала, які пронизують усе життя людини, її працю, побут, відносини з людським оточенням. Естетика впливає на людину різноманітно, різнобічно збагачує її духовний світ і удосконалює її діяльність. Вона сприяє формуванню творчих здібностей особи і зміцненню її моральних позицій.

Водночас слід наголосити, що єдність естетичного й морального виховання, а також виховання громадянського і політичного, гармонія Істини, Добра й Краси є не лише очікуваним результатом, але й передумовою ефективного естетичного виховання. Справжньою основою, умовою формування уявлень про прекрасне і потворне, піднесене і низьке, трагічне і комічне, здатності відчувати й переживати

естетичне в навколишньому світі є вільне громадянське мислення і поведінка особи. Саме естетика передує всім духовним аспектам формування людини, включаючи естетичне. Дух свободоловства, атмосфера демократизму, надання людині максимальної свободи вибору і самовиявлення, усвідомлення людиною своєї неповторної індивідуальності через самооцінку — усі ці чинники є визначальними в становленні і розвитку її естетичного досвіду.

Естетичне виховання як неперервний процес має здійснюватися передусім у діяльності, в різнобічній соціальній творчості. Необхідно не лише навчити кожну людину естетично-почуттєво реагувати на оточуючий світ, але й збудити потребу у його перетворенні без нанесення йому екологічної ущербності, згідно з естетичними нормами й ідеалами; постійно прагнути до високої професійної майстерності, творчості, органічно поєднувати духовну і фізичну досконалість.

Важливо не приймати особистість як об'єкт естетичного впливу в стані пасивності, а формувати особистісне активне начало для постійного і неперервного, позитивного естетичного самовиховання.

Естетика й етика започатковують людську духовність. Завдяки їй процес освіти стає для кожної людини необхідним, бажаним і радісним. У радості людського буття найбільше виявляється свобода, бо радість — завжди добро, завжди краса, завжди творчість.

*Іван Зязюн,
д-р філос. наук., проф., дійсний член НАПН України,
директор Ін-ту пед. освіти і освіти дорослих НАПН України*